

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Clüveri[i] Germaniæ Antiquæ Libri tres

Clüver, Philipp

Lugduni Batavorum, 1631

Cap. XXIX. Priscos Germanos unum, verum æternum Deum in trinitate coluisse, sub Solis, Lunæ, atque Ignis numinibus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-44541

Ceterum HERCULI, quem primum omnium virorum fortium, ituri in prælia, canebant, quod fuerit apud Germanos nomen, planè ego ignoro. Gallos suâ lingvâ adpellasse ογμιον, OGMIUM, auctor est Lucianus, in Hercule Gallico.

CAP. XXIX.

Priscos Germanos unum, verum, eternum Deum in trinitate coluisse, sub SOLIS, LUNAE, atque IGNIS numinibus.

QUANTA fuerit, non modò in Græcorum ac Latîorum, sed etiam in Ægyptiorum, & Celtarum, aliarumque gentium theologiâ variorum numinum confusio, satis ex hac tenus dictis perspectum est. Causa tantæ confusionis origoque nulla alia fuit, nisi ea, quam suprà ostendi. nempe, quum Adamus, & primi ejus postri uni illi vero atquæ æterno Deo, cunctarum rerum conditori, ob multiplicem potentiam, ac vim, variasque ob virtutem, & effectus, varias ac multipliceis tribuiscent adpellationes; primò horum filii, verum Deum existimantes Solem, dein Lunam etiam cum Sole conjunctam; hos sub dictis adpellationibus venerati sunt. mox horum filii atque nepotes, alia etiam sidera inter numina coelestia adscilentes, mirificè easdem adpellationes permisuerunt magis inter ea, quam distribuerunt. Quâ confusione licet in tantum demissi fuerint labyrinthum, uti, quod numen quo nomine recte venerarentur, tandem nescirent; tamen sapientiores, priscæque theologiæ, quam ab Adamo majores eorum accepserant, paullo peritiores sacerdotes, unum esse summum in cœlis Deum, rerum omnium auctorem juxta ac moderatorem, ceteris illis deis, simulque hominibus imperitatem, professi sunt; ut suprà demonstratum. Ab hac tamen veri Dei notitiâ aliae gentes longius, quam aliae, in errores deflexerunt; ut ex Græcorum Latinorumque auctorum lectione cuivis intelligere promissimum est: quos singulos hoc loco citare, nimis forer alieno in opere longum, nec necessarium. Celtas nostros, atquæ in his maximè Germanos ac Gallos, quiam diligenter priscæ theologiæ servasse memoriam, vel ex eo satis claret, quod uni, ex reliquis gentibus, de vero illo æternoque nomine T H E U T H , & item de primo mortalium, quem is è terrâ formaverat, M A N N O , notitiam satis probam sanamque habueré. Nec minus tamen ex eo quoque summa eorum perspicitur religio atque pietas, quod summum æternumque T H E U T H trinum in unitate, & unum in trinitate profissi sunt. Cujus equidem rei apud alias quoque genteis ab initio quædam fuit notitia, maximè apud Aegyptios: verum postea iis fæculis, quibus recte etiam tum senserunt nostri, tam exigua ejus apud illos relicta fuerunt vestigia, uti ne ipsi quidem, qui quotidiè ea consiperent, quid sibi vellent, intelligerent. De Germanis nostris hæc suprà ex Caesaris cognovimus bellum Gall. comment. vi: *Deorum numero eos solos ducunt, quos cernunt, & quorum opibus aperiè juvantur; Solem, & Vulcanum, & Lunam: reliquos ne famâ quidem acceperunt.* Quæ quamlibet falsa videantur ex iis, quæ suprà ex Tacito & aliis auctoriis de pluribus Germanorum diis adduxi: tamen per se quam verissima sunt. quidpe majores nostri unum, solum, æternum agnoverunt Deum, in tribus personis, PATRIS, FILII, & SPIRITUS SANCTI; quemadmodum ipse primo eorum patri M A N N O sese manifestaverat; hic vero filios nepotisque suos edocuerat. Antiquâ tamen illâ Satanae, æterni humani generis hostis, illusione, unâ cum reliquis mortalibus, circumduicti, trinam hanc divinitatem rebus à vero æternoque Deo conditis attribuerunt, Soli, Lunæ, ac Vulcano: ita, uti Solem intellegenter esse Deum patrem; Lunam, Deum Filium: Ignem, Deum Spiritum sanctum: quia horum maxima erat omnibus in rebus virtus atque potestas. *Vetusissimos idem sensisse Aegyptios, ostendit Diidorus, lib. 1, his verbis: Τέτοιοι οὐκαντί Αἰγυπτίον φασι ἀνθρώπους τὸ παλαιὸν γραμμήσει, αναβληψαῖς εἰς τὸ κέσμον, Εἴ τοι τὸ ὄλον Φύσιν κατεπλαγότας τὸ δευτέριον ιαστοῦνται εἴναι διό θεός αἱδίτες τε τὸ πεντετοντά, τὸν τε Ηλίον, Εἴ τοι Σελήνων. Τέτοιοι δέ θεοὶ θεός οὐ φίσανται τὸ σύμπαν τὸ στομον διοικεῖν, τούτοις τε τὸν αὐξέντιον πεντα. τοῦ πῦρ μεθερμένον δόρδων Ηφαίστου οὐ μάται, νομίσουσις μέγαν εἶναι θεόν, καὶ πολλὰ συμβαλλεόμενα πάντα εἰς φύσιν τε τούτοις αὐξέντιον.* Id est: *Vetusissimos ajunt in Aegypto mortaleis, quum mundum suspicerent, cunctarumque rerum naturam cum stupore admirarentur, duos esse deos conjectisse, eternos, atque omnium primos, Solem ac Lunam. hos deos mundum universum gubernare statuunt, nutritieis & augenteis omnia. Ignem porrò per interpretationem Vulcanum dicere; & ipsum magnum deum esse existimanteis, qui multum ad cunctarum rerum generationem, exactumque incrementum conferat. Sed haec sententia de nostris Germanis uti satis firmetur, pluribus ostendendum erit argumentis rationibus que idoneis, reliquum etiam mortalium genus initio in Sole, Lunâ, ac Vulcano, trinitatem unius*

unius veri Dei veneratum esse. Ac de Deo equidem patre, quem Solem interpretabantur, satis jam planum esse puto. omnia quidpe reliquorum deorum numina ad unum spectare Solem, & omneis virtutes, effectusque qui Soli tribuebantur, uni convenire Deo; cunctarum rerum opifici; pluribus suprà validissimisque expositum est documentis. De Deo igitur Filio, ac de Deo Spiritu sancto, nunc explananda est opinio.

JUNONEM esse Lunam, jam anteà ostensum est. Græci eam adpellabant *H'pas*, quod vocabulum nihil aliud significat, nisi *aërem*. Macrobius, lib. i in somnium Scipionis, cap. XVII; *Iuno*, inquit, & *soror Iovis*, & *conjunx* vocatur. *Est autem Iuno aëris*: & dicitur soror, quia iisdem seminibus, quibus cælum, etiam aëris est procreatus; conjunx, quia aëris subjectus est cælo.

10 Cælum heic intelligit Jovem. Jupiter igitur quum sit aëternus ille ΘΕΥΣ, sive ZEUS, sive ΘΕΟΣ, sive DEUS; rectè Junonem interpreteris Dei aëterni filium, JESUM CHRISTUM; qui iisdem seminibus, quibus pater, ab aëtero existit: unde etiam non soror, sed frater potius Dei patris videri poterat; quia illi æquaevus erat. subjectus item eidem verè dicitur; non ut conjunx, sed ut filius. Ex Jovis autem ac Junonis conjugio Vulcanum natum, antiqua tradit gentium theologia; teste Homero, odysseæ libro v. eum rectè interpreteris SPIRITUM SANCTUM; qui à Deo patre simul, & filio processit. Ignea hujus virtus ac potestas etiam visibiliter in hisce terris adparuit, quum, post adfænum Dei filii in cælum, super apostolos ejus veniens, lingvas eorum flammam instar divideret. Igni autem comparatur propter puritatem ac fervorem. ignis quidpe purissimum omnium est elementum,

20 reliqua etiam elementa purgans. Hinc Romulus, apud Dionysium Halicarnassensem, lib. i, πυρεινὰς τοῦ ὀχλῶν φύειν καλέσουσι, ἵδη τὸ λεῖν, τὰς φλόγας ἐπερθάσσοντες τὴν μαστοὺς ἔρευναι: id est: Pyris ante tentoria incendi iussis, educti populum, & expiandi causā per flammam salire jubet. Tum lumen ineft igni: quod cummaxime Spiritui sancto convernit; ut qui illuminat menteis nostras. ineft item fervor igni: quod idem Spiritui sancto quamrectissime congruit. is quidpe ardorem & fervorem pietatis, omniumque virtutum excitat in animis electorum, ut nihil ardentius adeptant, quam id ipsum, quod dictat Spiritus. Hanc de igneā Spiritus sancti vi opinionem quum etiam Germani nostri tenerent; complurebant sibi ab ignis vocabulo tam seminarum, quam virorum adsciverunt appellations; ut *Ildebrand* (quod nomen nunc corruptè dicitur *Hillebrand*, & Italis *Aldobrandus*) *Ilde-*

30 *rich*, *Ildegard*; & id genus alias. nam ignis hodiéque Danis dicitur *ILDE*. Hæ autem appellations eadē ratione à Spiritu sunt quæsitæ, ut à generali Dei vocabulo *Theuth* innumerā virorum nomina; quod suprà, capite ix, ostensum. Ignem pro deo coluisse & Aegyptios, è Diodoro cognovimus. Idem fecisse & Persas, auëtores sunt, inter alios, Herodotus lib. i, & Strabo lib. xv. idēque perpetuum custodiverunt; quam religiosissime ei sacrificantes; testibus, Maximo Tyrio, diff. xxxviii, & Procopio, rer. Pers. lib. ii. De Ammonii quoque in Africâ ignis cultu, & perpetuo adservatu, testis est Plutarchus in libro de defectu oraculorum. De Romanorum igne Vestali, vulgo notum. Troas hunc anteà in Asia coluisse, auctor est Statius, silvar. lib. i, carm. 1:

— An tacitā vigilet face Troicus ignis.

40 Et Silius, lib. i:

*Et vos virgineā luentes semper in ardore
Laomedontea Trojana altaria flammae.*

Sed & ipsum Dei populum Hebraeos, ex ipsius Dei præscripto perpetuum aluisse ignem, testis est locupletissimus, divus Moses, Levitici cap. vi, ver. xii: *Ignis autem, inquit, qui est super altare, alitor in eo. ne extinguitor: sed facito sacerdos, ut ardeant ligna super illud quolibet mane.* & ver. xiii: *Ignis jugiter alitor; ne extinguitor.* Per ignem igitur intellexerunt prisci mortales tertiam Divinitatis personam, Spiritum sanctum. At, quum alius etiam, præter sanctum Spiritum, esset spiritus, qui vitiorum ardorem ac cupidinem inspirat, nempe sempiternus ille humani generis hostis Satanás; à quo invidia, contentiones, rixæ, lites, 50 certamina, bella, rapinæ, ac latrocinia procedunt: hujus discrimen prisci illi mortales, à veri Dei verâ veneratione delapsi, ignorantes; à bono sanctoque Spiritu horum studiorum ardorem progredi putaverunt; sanctumque Spiritum ob ea venerati sunt sub Martis atque Herculis nominibus. Atque hæc unica fuit causa, cur bellica virtus FORTITUDO sumnum semper apud omneis simul genteis obtinuerit premium, maximumque honorem. Hinc illud Silii lib. iv:

— *Dea sola in pectore VIRTUS Bellantum viget.*

Isidorus, Origin. lib. xii, cap. ii: *Vir nuncupatus, quod major in eo vis est, quam in feminâ. unde & Virtus nomen accepit.* Hinc est illud Diogenis Laertii, in proemio: Καὶ φασι τοῦ

μηδέ

μὲν Γυμνοσοφικὸς ἐστὶν οὐναγματωδὸς ἀπόφθεγγοιδής φίλος τοῦ φίσου, σέβεται δὲν, ἐμπόδιον καὶ φράγμα, καὶ αὐτοῖς εἰσεῖν. id est: *Ajunt Gymnosophistas atque Druidas obscurè, ac per sententias philosophari; colendos deos, nihil mali faciendum, & exercendam fortitudinem. Atque hinc etiam primam bellatoribus, post mortem, in Elysianis campis, sive in celo adscribant se.* dem. Silius Italicus, lib. XIII:

*Cingunt regna decem portæ. quarum una receptat
Belligeros durâ Gradivæ sorte creatos:
Altera, qui leges posuere, atque inclita iura
Gentibus.*

Hoc etiam nostro saeculo sic sentire genteis barbaras, in oriente simul atque occidente, 10 simulque meridie, ii tradunt, qui eas oras peragrarunt. HERCULIS equidem nomen propriè Spiritui sancto conveniebat. Ήρακλῆς enim Græcis dictus est, quasi ἡρακλῆς, id est, aëris gloria; ut superiori capite ostensum. Per aërem autem quum intellexerint Junonem, qui est Filius Dei; rectè Spiritus S. dicebatur Dei gloria. Jam verò Hercules credebatur gigantes interemisse, quum cælo propugnaret, quasi virtus deorum; ut ait Macrobius, prædicto cap. xx, libri primi Saturnaliorum. Gigantes hosce nullos alios fuisse, quam angelos, quos rebellantes Deus cælo dejicit, infrâ patebit. Dii igitur illi etiam, quos gigantes cælo pellere conati sunt, nulli alii fuere, nisi in unitate Deus Pater, & Deus Filius. Quis autem ille Hercules, qui hos adjuvit in propugnando cælo, nisi tertia Deitatis persona, Spiritus sanctus? Sed pér gamus ad reliqua. Luna dicta fuit Mater deorum. Hoc quoque 20 uni Filio Dei probè convenit. nam, quum ipse unà cum patre, cœu Juno cum Jove, omnia sidera, & quæcumque his subjacent, considerit, rectè omnium ipse videbatur genitrix, quorum Deus Pater genitor. Hinc divus Joannes, in euangelio, cap. i, ver. III: πάντα δι' αὐτὸν ἐγένετο, καὶ χαράς αὐτὸν ἐδέι ἐν, ὁ γενετέλης. id est: *Omnia per eum facta sunt; & absque eo factum est nihil quod factum.* Et divus Paulus, in epistola ad Coloss. c. i, v. XVI, & XVII: Εὐαγγέλιον τὸ μαρτυρικόν, τὸ οὐρανοῦ, τὸ τέλον τῆς γῆς, τὸ οὐρανόν, τὸ αὐτοῦ, τὸ θεοῦ, τὸν κυριότελον, εἴτε δέκατον, εἴτε εἴκοσιαν τὸ μαρτυρικόν αὐτὸν, τὸν τόπον τῆς φύσιν τομῆσον, τὴν τῶν πάντων τὸν οὐρανόν. Id est: *Per eum condita sunt omnia, que in cælis sunt, & que in terrâ, visibilia simul & invisibilia; sive throni, sive dominus, sive imperia, sive potestates: omnia per eum, & ejus respectu sunt condita. estque ipse ante omnia; & omnia per eum consistunt.* Plutarchus in Crat. 30 so, & Appianus in Syriacis, de deâ Hieropolitanâ loquentes: Ταῦτα δὲ οἱ μὲν Αὐτοῦ φροντῖσι, οἱ δὲ Ηρακλῆς εἰς τὸν δέκατον εἰς οὐρανὸν τὸν οὐρανὸν αὐτοῦ τὸν Φύσιν τομῆσον, τὴν τῶν πάντων τὸν οὐρανόν δέκατον αὐτοῦ τὸν οὐρανὸν τοντοῦσαν. Hoc est: Hanc alii Venerem, alii Iunonem, non nulli causam & naturam, principia ac semina omnibus rebus ex humido præbentem, esse arbitrantur, & que principium omnium bonorum docuit mortaleis. Solem atque Lunam ab æterno fuisse, atque ex se cælum & terram, & cuncta procreasse, ob idque Lunam dictam fuisse τὸν, id est, παλαιὸν, veterem, διὰ τὸ αἰδίον οὐλαῖς φύσισσας, ob æternam ejus & vetustam generationem, suprà ex Aegyptiorum θεολογικάν testatus est Diodorus. Hoc omnibus partibus quamapertissime competit Deo Patri, ac Deo Filio. unde etiam *Antiquus dierum* dictus est sancto vati Danieli, cap. vii, ver. ix. Luna alio vocabulo dicta fuit *Minerva*. unde 40 etiam Cæsar, quum Germanos Lunam pro deâ habere diceret, Gallos, Germanorum consanguineos, Minervam colere dixerat. Minervam ex Jovis capite prognatam fabulabatur antiqua gentium theologia. Hoc etiam Filio Dei cummaximè convenit: ut qui ex Deo patre, sine matre, ab æterno progenitus est. Julianus Cæsar, in hymno, regi omnium rerum Soli dicato: Ταῦτα δὲ ποταύτα τερπλαντὰ δέντεν τοῖς μίαν θύμονικαὶ ἔνωσιν οὐατέζειν, οὐ θελαῖς περίσσους παρέδωκεν λέων μῆδος Φησιοὶ δὲ Δίος θύμοις κρεψθεῖς· ημέτεροι δὲ οὐλαῖς εἰς οὐλαῖς βασιλέως. Μετέφεροι δὲ μύθοι, οὐ μὴ δὲ οὐατέζεται μέρος, οὐλαῖς δὲ εἰς οὐλαῖς, εἶπε τὸ ἀλλαγὴν διδεῖν Μετέφερον Ηλίῳ Δίᾳ νομίζοντες, οὐ μελογενεῖδην τῇ παλαιᾷ Φήμῃ. καὶ τοῦτο δὲ αὐτὸν περιέστω Αὐθηνᾶν λέσσοντες, οὐ καινούριον οὐδὲν, εἰπε οὐδέτος ἀκάριον οὐδὲν. καὶ ταῦτα οὐχ τοῖς παλαιοῖς οὐφαινεῖσθαι Αὐθηνᾶν περίσσους οὐνθρόνος. Λαπιθῶν τῷ νομίζομέν οὐδέν Ηλίῳ Μετέφερον. Hoc est: *Tantum autem deorum exercitum in unam imperatoriam adiunctionem componens, providentiam eius tradidit Minerva.* quam fabula quidem tradit ex Iovis prognatam vertice: nos verò totam ex toto rege Sole productam esse, atque ab eo contineri adseveramus. atque haec tenus discrepantes à fabula, quid non è supremâ parte, sed totam ex toto arbitramur, nec alias Iovem ab Sole quidquam differre putamus, cum veteri opinione consentimus. Neque tamen, dum Minervam providentiam adpellamus, quidquam novi statutimus, modò rectè intelligamur. sic enim prisca quoque mortalibus visa esse Minerva providentia, in eodem throno sedens cum Apolline: qui nullus alius, quam Sol existimatur esse. Haec sanè, quæ tam probè in æternum Dei Filium, Jesum Christum

Christum quadrant, ex sacrâ Christianorum magis theologiâ Julianum apostamat, quâm ex gentium fabulis hausisse dixeris. Ceterò Minervam esse virtutem Solis, auctor est Porphyrius apud Macrobius, Satur. lib. i, cap. xvii. per Solem quum Deum Patrem intellexerint antiquissimi mortalium; rectè Dei Patris virtus dicitur Deus Filius: per hunc quidpe cuncta facta sunt, cuncta fiunt, cuncta sient. Luna vocata fuit Isis: Isin quosdam Mercurii existimasse filiam, auctor est Plutarchus, in libro de Ifide. Mercurius verò quum Aegyptiorum Celatarumque fuerit THEUTH: hic verò summus ille aeternusque Deus: Isin etiam rectè interpretaberis Dei Filium. Sed insigne est in primis de Filio Dei indicium, quod Plutarchus, in dicto libro, & Severinus apud Stobæum, in sermone de legibus, referunt hujusmodi: Τὸῦ οὐρανοῦ Αἰγαίων (ιερὸν τοῦ θεοῦ) ἐδόθη θυματήσις. Εγώ εἰμι τὸ γενέσθαι, καὶ οὐ, Εἰσέλθων· καὶ τὸ ιπέρ πάντας ἔδει πανθητικαλύψω. hoc est: Saitica Minerva, quam & Isin esse arbitrantur, simulacrum hujusmodi habuit inscriptionem: Ego sum omne quod fuit, quod est, & quod erit: atque velum meum nemo mortalium umquam detexit. Hoc cui convenit, nisi unico Dei Filio, Iesu Christo? ipse namque sic apud Joannem, in apocalypsi, cap. i, ver. viii: Εγώ εἰμι τὸ Α, καὶ τὸ Ω, λέγω θεός, οὐτος, Εἰ σὺ λύ, καὶ οὐτος οὐχίσθη. id est: Ego sum Alpha, & Omega, hoc est, initium & finis, dicit Dominus Deus, qui est, & qui erat, & qui venturus est. Et divus Paullus, in epist. ad Hebr. cap. xiij, v. viii: Ιησοῦς Χριστὸς χάρις καὶ σύμπλεξ ὁ αὐτός, Εἰ εἰς τὸν αἰώνας. id est: Iesus Christus heri & hodiè idem est, & in secula. Faciem autem Dei neminem umquam confinxisse, ipse testatur apud Mosen in exodo, cap. xxxiii, ver. xx, his verbis: Non possis videre faciem meam. non potest enim homo videre, & vivere. Et divus Joannes in euangelio, cap. i, ver. xviii: Θεὸς χάρις εἰσερχεται πάντοις. id est: Deum nemo vidit umquam. Cum his jam confer ea, quae de Veneris capite obnupto in Libano monte, suprà è Macrobio retuli: item, quae de Germanorum dea Terrâ matre tradit Tacitus; cuius simulacrum erat, vehiculum vestre contectum; ceu summum arcanum, nemini mortaliū, nisi sacerdoti, & statim perituri, visendum. Divus Joannes in euangelio, cap. i, ver. iv, de Dei Filio, Iesu Christo: Εγώ αἰώνιος λύ, Εἰ δὲ λύ τὸ φῶς τὸ ἀνθρώπων· καὶ τὸ φῶς εστὶ τὴν σολήνα φαίνεται. id est: In ipso erat vita; & vita erat lux hominum: & lux in tenebris lucebat. Cum his confer ea, quae Lucianus de Syria dea Atargatis, id est, de Junonis Hierapolitanæ simulacro refert, his verbis: Δῆμος θεῖ τῇ καθαληφόρῃ λυχνίᾳ καλέεται. Υπομνημα δέ οἱ Σέργιος ή συντομή. Δηπότεττας οὐ νυκτὶ σέλας πολλὰν δυτολάμπουσα. Ταῦτα δέ οἱ καθ' οὐρανούς αἴπας, οἷον ταῦτα λύχνουσι, φαίνεται. Εἰ δημόρος ἡ περιφέρεια αἰθέρει, ιδεῖν τὴν εχθρὸν πορεύεται. Hoc est: Lapidem in capite gerit, qui lycnus vocatur. nomen autem illi dedit operis effectus respondens. ab hoc multus fulgor noctu resplendet; totaque ades ab eo, perinde atque lucernis, colluet. interdui autem ipsum quidem lumen marcescit; speciem tamen praefert admodum igneam. Idem auctor, paulo post, in medio duum simulacrorum, quorum alterum fuit dictæ Junonis, alterum Iovis, aliud quoddam stetisse narrat simulacrum, nec formâ, nec appellatione propriâ, cuius neque generationem, neque speciem quisquam mortalium sciverit; in cuius vertice columba aurea. Hoc simulacrum Spiritum notabile sanctum, colligo, primum ex eo, quod in medio Adad & Atargatis, sive in medio Solis ac Lunæ, hoc est, in medio Dei Patris ac Dei Filii stetit; tum, quod columba effigie ei imposita. hac quidpe figurâ Spiritus sanctus super Filium Dei adparuit, quum is in Jordane amine à Joanne baptizaretur. De iisdem simulacris ita Julianus, in prædicto hymno Soli dicato: Οι τοῦ Εδεστας οἰκεῖτες ιερὸν οἰκεῖτε Ηλίας χωρίον Σύρου, Μόνιμον αὐτῷ καὶ Αἴγαλον συγκαθιστήσονται. αἰνιγματικοὶ Φησὶ τάμβλιζον, οὓς οἱ Μόνιμοι μέλοι Ερυνίες εἰναι, Αἴγαλον τὸ Αρην, Ηλίας πάτερος, πολλὰ καὶ αἰσχατὰ τῷ φύλῳ ιποχετεύοντες τοπού. Hoc est: Edessam, sacrum ab eterno solum, qui incolunt Syri, Monimum & Aizium juxta Solem collocant. Iamblichus ait Monimum significare Mercurium, Aizium verò Martem, Solis adscensores, multa bona in terram derivanteis. Longè aliter hæc allii auctores; ut supra patuit. Verum per Solem intelligas Deum Patrem; per Mercurium, Deum Filium; per Martem, Deum Spiritum S. Mercurius etiam Græcorum atque Latinorum, quem illi, a deorum principatu detraictum, omnium fecrē nuntium atque ministrum, quid aliud notare potest, quâm eumdem Spiritum sanctum; qui ad omnes Dei electos benignis largisque cum donis emittitur à Patre simul atque Filio. unde idem Mercurius rectè inventor omnium artium dicebatur universis gentibus. quod rectè etiam Vulcano simulque Minervæ adscribit Plato, in xi de legibus. Sed plura argumenta confessari in re tam manifestâ, tamque lucidâ, & clarâ, molestum fuerit lectoribus. proinde finem facio. Trinitatem in uno vero Deo agnoscisse antiquissimis temporibus omnium gentium theologiam, jam ante me plurimis aliis argumentis adseruit Augustinus Steuchus, in opere, quod de perenni philosophiâ composuit; item, post hunc, Philippus Mornæus, in libro de veritate religionis

gionis Christianæ. Ergo, ex supra dictis quia certum est, priscos mortaleis per SOLEM, LUNAM, atque IGNEM, trinitatem in uno aeterno Deo, rerum conditore, intellexisse; haud dubium jam esse potest, quin Germani quoque nostri, quos in *deorum numero Solem tantum, & Lunam & Vulcanum duxisse* auctor est Cæsar, eamdem aeterni Dei trinitatem intellexerint. Id quum Cæsar, sive in Galliâ, seu in Germaniâ percunctatus, haud satis percepisset; reliquos deos, quos ceteræ colebant gentes, ne famâ quidem eos accepisse, suspicatus est magis, quam comperit. Quod autem & Mercurium, & Herculem, & Ilin, & Terram matrem, & Matrem deorum coluisse dicuntur, festosque his, cum sacrificiis, egisse dies; non tam varia coluisse videntur numina, quam unius solius numinis varias virtutes, variosque effectus. quod ipsum alii quoque initio gentibus factitatum, ex similitudine theologiae perspicio. Nec fas est, nimiù mirari, unos Germanos, præ ceteris cunctis gentibus trinitatem in vero Deo quamdiutissimè constantissimèque coluisse, donec tandem ad veram plenamque ipsius VÉRITATIS lucem pervenerunt; quando iisdem ipsis, præ omnibus aliis, memoriam, sive notitiam de conditore suo THEUTH, & de mortalium primo, è terrâ condito MAN, quamdiligentissimè tenacissimè servaverunt. Cujus rei apud alias gentes nullum aliud vestigium, nisi quod & Scythæ, & Aegypti, & Aethiopes, & Græci, & Latini, inter se de origine humani generis certarint; in luâ quique regione è terrâ progenitum adseverantes.

CAPUT XXX.

20

De Castore ac Polluce.

AUCTOR noster in libro de Germaniâ; *Latissime*, inquit, patet Lygiorum nomen, in plures civitates diffusum. valentissimas nominasse sufficiet; Arios, Helvecones, Massimos, Elystos, Naharvalos. Apud Naharvalos antiquæ religionis lucus ostenditur, presidet sacerdos muliebri ornatu: sed deos interpretatione Romani Castorem Pollucemque memorant. Eius numinis nomen Alcis. nulla simulacra, nullum peregrina superstitionis vestigium: ut fratres tamen, ut juvenes venerantur. De iisdem deis sic Diodorus, in lib. iv: Οὐδὲ πάντες τὸν συγχρεαφίων καὶ τὸ μετεγνωσέων (ῶν οὐτε Τίμαιος) Φασι, τόντον Ἀργοναύτας εἰς τὴν Ἑλλάδην ἀρχαγαλην, ποιητής τοῦ Διότε τεσσαράκηθεν γανοῦ τὸ σώμα τὸ Πόντον, περάνθινον οὐπίστεων οὐκέτι πάντας εἴσιαν. ανατολούσαις γὰρ αὐτὸς οὐκέτι τὸ Ταταριδῶν τῷ πόμφῳ θῆται τὸν πηγαῖς, οὐκέτι τὸν ίνα τὸν γαῦν διελκύσαντας, παῖδες τὸν πολέμον τὸν ρύσιν ἔχοντες τὸν οἰκεῖον κατεβαλλούσι τοὺς τετράποδας τὸν τοῦ διότε λοιπὸν τοιμαζόντα, παῖδες τὸν γένους τοῦ τοπικοῦ θεοῦ τοῦ Λαθρίσαρον, εἰς τὸν παῖδα ἥματα δειλασσας εἰσπλεύσαται. διποδείξεις τὸ τέταρτον Φέρατοι, δικαιώτες τοῦ τετραποδοῦ τοῦ οἰκείου κατακεντας Κελτὸς τοιωτῆς μάλιστα τὸ ιερὸν τοῦ Διοσκύρων. οὐδεδόσιμον τὸ έχοντας εἰς πυλαιῶν χρόνων τὸν τέταρτον τὸ ιερὸν παρεστασις εἰς τὸ οἰκεῖον γεννημένων. εἶναι δέ τοι τὸν τετραποδόν χώρας τοῦ θεοῦ διάγας έχεσσαι περιγράψας διποδείξεις τοῦ Αργοναύτων, καὶ τὸ Διοσκύρων. Hoc est: Non pauci, tūm veterum, tūm recentium (in quibus & Timaeus est) scriptorum perhibent, Argonautas, post vellus abruptum, cognito, ostium Ponti ab Aeclâ navibus praoccupatum esse, misericordum, relataque dignum edidisse facinus. Tanaïm quidpe ingressos versus fonteis amnis adscendisse: navique per aliquod loci intervallum protractâ, per aliud flumen, in oceanum sese effundens, ad mare pervenisse. & tum ab septentrionibus in occasum versus ita cursum flexisse, ut à sinistra continentem haberent, donec juxta Gadeis in mare nostrum invenherentur. Ad hoc probandum his utuntur argumentis. nempe, quod Celtae, oceani adcole, deorum maximè Dioscuros venerentur. apud quos à prisca inde temporibus traditum, ex oceano deos hosce quondam ad ipsos delatos esse. pretereaque regionem oceanico obversam haud paucas habere appellations cum ab Argonautis, tūm ab Dioscuris deductas. Loca illa complura ad Celticum oceanum, ab Argonautis & Dioscuris cognominata, quæ fuerint, apud nullum auctorem, neque geographum, neque historicum, neque poëtam, neque aliūn quenquam reperio. Fabulam etsi de Tanaïs subvectione, & inde in oceanum transitione, ipse fluminum regionumque situs, quem satis notum nostra nunc habet artas, manifestò coarguit. Fabula ea ex regionum ignorantia antiquis illis natâ. nam, ut suprà, capite primo, ostensum, è Riphæis montibus, haud ita procul oceano, exoriri Tanaïm, & à septentrionibus quasi meridianâ linea in austrum ad Mæotin paludem Pontumque Euxinum ferri putarunt. Vulgatior fama fuit, Argonautas Istrum, Saum, atque Nauportum flumina, quorum hoc nunc dicitur Laubach, subvectos, inde navi humeris Alpium humilia transportata ad aliud flumen Istrum, quod hodiè vulgo Quieto est in Histriâ, Adriaticum mare intrasse; ut auctor est Plinius, lib. IIII, cap. xviii. Ceterum eosdem heic Celticæ populos intellexisse vetustissimos illos Græcorum scripto-